

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد شاهرود
دانشکده علوم انسانی، گروه تاریخ
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد «M.A»
گرایش: تاریخ ایران دوره اسلامی

عنوان:

رقابت استاجلوها و تکلوها از زمان شاه تهماسب اول تا شاه عباس اول

استاد راهنما:

دکتر علی اکبر جعفری

استاد مشاور:

دکتر محمد کریم یوسف جمالی

نگارش:

الهام آل حبیب

زمستان ۹۳

ISLAMIC AZAD UNIVERSITY

Science and Research Branch

Faculty of Science- Department of Regional Studies

M.A Thesis

On History

Subject:

**The rivalry between ostajlu and takkelu from
Tahmasb the first to Abbas the first**

Supervisor:

Dr. Ali Akbar jafari

Advisor:

Dr. Mohamad Karim Yusof Jamali

By:

Elham Alehabib

Winter 2015

سپاسگزاری:

جناب آقایان دکتر علی اکبر جعفری و دکتر محمدکریم یوسف جمالی اساتید
راهنما و مشاورم:

شما روشنائی بخش تاریکی جان هستی و ظلمت اندیشه را نور می بخشی.
چگونه سپاس گویم مهربانی و لطف شما را که سرشار از عشق و یقین
است. چگونه سپاس گویم تأثیر علم آموزی شما را که چراغ روشن هدایت
را بر کلبه ی محقر وجودم فروزان ساخته است. آری در مقابل این همه
عظمت و شکوه شما مرا نه توان سپاس است و نه کلام وصف.

و با تشکر خالصانه خدمت همه کسانی که به نوعی مرا در به انجام رساندن
این مهم یاری نموده اند.

تقدیم به

همسر عزیزم که در سایه همیاری و همدلی او به این منظور
نائل شدم

و همچنین تقدیم به فرزند دلبندم، آرش عزیزم، که آسایش او مایه
آرامش من است.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده	۱
مقدمه	۲

فصل اول : کلیات تحقیق

۱-۱ بیان مسئله	۵
۲-۱ پیشینه تحقیق	۵
۳-۱ سوال های تحقیق	۶
۴-۱ فرضیه های تحقیق	۷
۵-۱ روش تحقیق	۷
۶-۱ اهداف تحقیق	۷
۷-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق	۷
۸-۱ سازماندهی تحقیق	۸
۹-۱ معرفی منابع و مأخذ	۹
۱-۹-۱ تواریخ سلسله ای	۹
۲-۹-۱ تحقیقات جدید	۱۱
۳-۹-۱ تذکره ها	۱۴

فصل دوم : رقابت تکلوها و استاجلوها در زمان شاه بهماسب اول (۹۸۴ - ۹۳۰ هـ.ق)

۱-۲ دولت صفوی در عرصه سیاسی ایران	۱۶
۲-۲ پیشینه و منشأ قبیله ی تکلو	۲۰
۳-۲ بررسی عملکرد امرای تکلو در زمان شاه بهماسب اول	۲۱
۱-۳-۲ چوهه سلطان تکلو	۲۲
۲-۳-۲ محمد خان شرف الدین اغلی تکلو	۲۶
۳-۳-۲ علی سلطان تکلو	۲۹
۴-۳-۲ الامه تکلو	۳۰
۵-۳-۲ غازی خان تکلو	۳۵

۳۸ ۶-۳-۲ قزاق خان
۴۰ ۷-۳-۲ اخی سلطان تكلو
۴۱ ۸-۳-۲ قدوز سلطان تكلو
۴۱ ۹-۳-۲ قراجه سلطان تكلو
۴۱ ۱۰-۳-۲ ابراهيم خان خليفه مهردار
۴۱ ۱۱-۳-۲ برون سلطان تكلو
۴۲ ۱۲-۳-۲ شاه قباد
۴۲ ۱۳-۳-۲ حسين سلطان تكلو
۴۲ ۱۴-۳-۲ حسينقلی تكلو
۴۲ ۱۵-۳-۲ سمور اقلی تكلو
۴۲ ۱۶-۳-۲ قصاب اغلی تكلو
۴۳ ۱۷-۳-۲ پروانه بیگ فورچی باشی
۴۳ ۱۸-۳-۲ ولی بیگ تكلو
۴۳ ۱۹-۳-۲ ولی جان تكلو
۴۳ ۲۰-۳-۲ علی بیگ تكلو
۴۳ ۲۱-۳-۲ مصطفی بیگ
۴۳ ۲۲-۳-۲ کش بیگ تكلو
۴۴ ۴-۲ نقش تكلویان در زمان شاه طهماسب اول
۴۵ ۵-۲ نقش تكلویان در نبرد با ازبکان
۴۶ ۱-۵-۲ نبرد جام
۴۸ ۶-۲ نقش سران تكلو در پذیرایی از پادشاه هندوستان
۴۹ ۱-۶-۲ حضور سرداران تكلو در لشکر همایون
۵۰ ۷-۲ قتل عام تكلویان توسط شاه طهماسب اول
۵۲ ۸-۲ پیشینه و منشأ قبیله استاجلو
۵۴ ۹-۲ بررسی عملکرد امرای استاجلو در زمان شاه تهماسب اول
۵۴ ۱-۹-۲ کپک سلطان استاجلو
۵۷ ۲-۹-۲ منتشا سلطان استاجلو
۵۹ ۳-۹-۲ عبدالله خان استاجلو
۶۱ ۴-۹-۲ بدرخان استاجلو
۶۲ ۵-۹-۲ صدرالدین خان استاجلو
۶۳ ۶-۹-۲ ایغوت بیگ چاوشلو استاجلو

۶۳	۷-۹-۲ احمدسلطان صوفی اعلان استاجلو
۶۳	۸-۹-۲ احمدبیگ قورچی باشی استاجلو
۶۳	۹-۹-۲ امیرقلی بیگ استاجلو
۶۴	۱۰-۹-۲ امیرغیب سلطان
۶۴	۱۱-۹-۲ شاهوردی کچل
۶۴	۱۲-۹-۲ شاه علی سلطان
۶۴	۱۳-۹-۲ چراغ سلطان استاجلو
۶۴	۱۴-۹-۲ نظرسلطان استاجلو
۶۵	۱۵-۹-۲ مظفرسلطان آسایش اغلی استاجلو
۶۵	۱۶-۹-۲ محمودخان صوفی اغلی استاجلو
۶۵	۱۷-۹-۲ پیرقلی بیگ استاجلو
۶۵	۱۸-۹-۲ شاهقلی سلطان استاجلو
۶۵	۱۹-۹-۲ قارانجه بیگ استاجلو
۶۶	۲۰-۹-۲ شاه محمدبیگ استاجلو
۶۶	۲۱-۹-۲ چوپان بیگ ایچیک اغلی استاجلو
۶۶	۲۲-۹-۲ جعفربیگ کنگرلو استاجلو
۶۶	۲۳-۹-۲ امیر حمزه بیک استاجلو
۶۶	۲۴-۹-۲ دلو شاه وردی کنگرلو مشهور به اغزی بیوک استاجلو
۶۷	۲۵-۹-۲ امام قلی بیک
۶۷	۲۶-۹-۲ ولی بیگ یساول باشی
۶۷	۲۷-۹-۲ مصطفی سلطان
۶۷	۲۸-۹-۲ قنبرسلطان آسایش اغلی استاجلو
۶۸	۲۹-۹-۲ جلال سلطان استاجلو
۶۸	۳۰-۹-۲ حسن بیک یوزباشی
۶۸	۳۱-۹-۲ حسن بیک فتح اغلی استاجلو یا حسین بیک
۶۸	۱۰-۲ نقش استاجلویان در زمان شاه طهماسب اول
۶۹	۱۱-۲ جنگهای استاجلویان با امراء روملو و تکلو
۶۹	۱-۱۱-۲ اولین جنگ، سکسنجک
۷۰	۲-۱۱-۲ دومین جنگ استاجلویان با امراء روملو و تکلو
۷۰	۳-۱۱-۲ سومین جنگ، خرزویل
۷۰	۴-۱۱-۲ آخرین جنگ استاجلویان با امراء روملو و تکلو

- ۷۲-۲ پیوستن امرای استاجلو به شاه طهماسب ۷۲
- ۷۳-۲ نقش استاجلوها در جنگهای شاه طهماسب با ازبکان ۷۳
- ۷۳-۲-۱۳-۱ جنگ جام ۷۳
- ۷۳-۲-۱۳-۲ نقش استاجلوها در جنگ شاه طهماسب با ازبکان در سال ۹۳۶ هـ. ق ۷۳
- ۷۴-۲ نقش استاجلو در جریان آفت تكلو ۷۴
- ۷۵-۲ نقش استاجلوها در استقبال از همایون پادشاه گورکانی هند ۷۵
- ۷۷-۲ جنگ‌های شاه طهماسب با سلطان سلیمان عثمانی و نقش استاجلوها ۷۷
- ۷۷-۲-۱۶-۱ نقش استاجلوها در اولین جنگ شاه طهماسب با عثمانی ها ۷۷
- ۷۷-۲-۱۶-۲ دومین جنگ شاه طهماسب با عثمانی ها و نقش استاجلوها در این جنگ ۷۷
- ۷۹-۲-۱۶-۳ سومین جنگ شاه طهماسب با عثمانیان و نقش استاجلوها ۷۹
- ۷۹-۲-۱۶-۴ چهارمین جنگ شاه طهماسب با عثمانیان و نقش استاجلوها ۷۹
- ۸۱-۲ فتح شیروان و نقش استاجلوها ۸۱
- ۸۱-۲ عصیان القاص میرزا در شیروان و نقش استاجلوها ۸۱
- ۸۲-۲ نقش استاجلوها در فتح شکی ۸۲
- ۸۳-۲ پناهندگی شاهزاده سلطان بایزید عثمانی به ایران و نقش استاجلوها ۸۳
- ۸۴-۲ شورش خان احمد حاکم گیلان و نقش استاجلوها در سرکوبی این شورش ۸۴
- ۸۵-۲ بررسی نهایی نقش تكلوها و استاجلوها در دوره شاه طهماسب اول ۸۵

فصل سوم : دوران جانشینان شاه طهماسب اول

- ۸۸-۳ دوران جانشینان شاه طهماسب اول ۸۸
- ۸۸-۳-۱-۱ درگذشت شاه طهماسب و اختلافات قزلباشها با یکدیگر ۸۸
- ۸۹-۳-۱-۲ جنگ بین امرای قزلباش در دولتخانه و پیروزی طرفداران اسماعیل میرزا ۸۹
- ۹۰-۳-۱-۳ انتقام امرای تكلو از طایفه استاجلو (فاجعه استاجلو) ۹۰
- ۹۱-۳-۱-۴ تدبیر پری خان خانم در کنترل طوایف متخاصم ۹۱
- ۹۲-۳-۲ پادشاهی اسماعیل میرزا و موقعیت تكلوها و استاجلوها در آن زمان ۹۲
- ۹۴-۳-۲-۱ کشتار صوفیان در قزوین ۹۴
- ۹۵-۳-۲-۲ اعتراض سران تكلو به مذهب شاه اسماعیل دوم و عواقب آن ۹۵
- ۹۷-۳-۲-۳ به قتل رسیدن شاه اسماعیل دوم ۹۷
- ۹۸-۳-۳ موافقت طوایف قزلباش با پادشاهی محمد میرزا ۹۸
- ۹۹-۳-۳-۱ اختلاف سران طوایف قزلباش بر سر حفاظت از خزانه شاهی ۹۹
- ۱۰۰-۳-۳-۲ به قدرت رسیدن محمد میرزا ۱۰۰

- ۱۰۲..... ۳-۳-۳ اختلاف بین سران قزلباش و مهدعلیا و کشته شدن وی
- ۱۰۴..... ۴-۳-۳ اوضاع کشور پس از مرگ مهدعلیا
- ۱۰۶..... ۵-۳-۳ اختلاف امیران تکلؤ و ترکمان با حمزه میرزای ولیعهد
- ۱۰۹..... ۶-۳-۳ ربوده شدن طهماسب میرزا توسط امیران تکلؤ و ترکمان
- ۱۱۱..... ۷-۳-۳ نبرد صابین قلعه و نقش امیران تکلؤ
- ۱۱۲..... ۸-۳-۳ کشته شدن حمزه میرزا
- ۱۱۴..... ۹-۳-۳ نقش تکلؤها در ولیعهدی ابوطالب میرزا
- ۱۱۵..... ۱۰-۳-۳ نقش سران قزلباش در به قدرت رسیدن عباس میرزا
- ۱۱۷..... ۴-۳-۳ مهمترین امرای استاجلو در زمان شاه اسماعیل دوم و شاه محمد خدابنده
- ۱۱۷..... ۱-۴-۳ حسین بیگ یوزباشی استاجلو
- ۱۱۸..... ۲-۴-۳ الله قلی سلطان ایچک اوغلی استاجلو
- ۱۱۸..... ۳-۴-۳ شاه قلی سلطان یکان استاجلو
- ۱۱۸..... ۴-۴-۳ پیره محمدخان استاجلو
- ۱۱۹..... ۵-۴-۳ تیمورخان استاجلو
- ۱۱۹..... ۶-۴-۳ شاهویردی بیک یکان استاجلو
- ۱۱۹..... ۷-۴-۳ سلمان خان استاجلو
- ۱۲۰..... ۸-۴-۳ محمدی خان تخماق استاجلو
- ۱۲۱..... ۵-۳-۳ مهم ترین امرای تکلؤ در زمان شاه اسماعیل دوم و شاه محمد خدابنده
- ۱۲۱..... ۱-۵-۳ علیخان ساوی تکلؤ
- ۱۲۱..... ۲-۵-۳ ولی خان تکلؤ
- ۱۲۲..... ۳-۵-۳ اردوغدی خلیفه تکلؤ
- ۱۲۲..... ۴-۶-۳ سولاغ حسین تکلؤ
- ۱۲۳..... ۵-۵-۳ مسیب خان تکلؤ
- ۱۲۳..... ۶-۳-۳ بررسی نهایی نقش تکلؤها و استاجلوها در دوره شاه اسماعیل دوم و شاه محمد خدابنده

فصل چهارم : رقابت تکلؤها و استاجلوها در دوران شاه عباس اول

- ۱۲۶..... ۱-۴-۱ به قدرت رسیدن شاه عباس اول
- ۱۲۷..... ۲-۴-۱ اولین کشتار امیران قزلباش
- ۱۲۸..... ۳-۴-۱ دومین کشتار امیران قزلباش
- ۱۲۹..... ۴-۴-۱ قتل عام تکلویان توسط شاه عباس اول
- ۱۳۰..... ۵-۴-۱ مهم ترین امرای استاجلو در زمان شاه عباس اول

۱۳۰	۴-۵-۱ مرشد قليخان استاجلو
۱۳۳	۴-۵-۲ امت بيگ خرامارلو گوشك اغلي استاجلو
۱۳۳	۴-۵-۳ ابراهيم خان استاجلو
۱۳۳	۴-۵-۴ محمدبيگ ساروسولاغ استاجلو
۱۳۳	۴-۵-۵ عليقلي بيگ فتح اغلي استاجلو
۱۳۴	۴-۵-۶ سلمان خان استاجلو
۱۳۴	۴-۵-۷ قراحسن چاوشلوي استاجلو
۱۳۴	۴-۵-۸ پير غيب خان استاجلو
۱۳۴	۴-۵-۹ مهدي قليخان چاوشلوي استاجلو
۱۳۵	۴-۵-۱۰ محمدخان صوفي لر استاجلو
۱۳۶	۴-۶-۱ مهم ترين امراي تكلو در زمان شاه عباس اول
۱۳۶	۴-۶-۱ مصطفي خان تكلو
۱۳۶	۴-۶-۲ شاه نظر سلطان
۱۳۶	۴-۶-۳ بررسي نهايي نقش تكلوها و استاجلوها در زمان شاه عباس اول
۱۳۸	نتيجه
۱۴۰	پيوستها
۱۴۱	پ - ۱ مهمترين امراي تكلو در زمان شاه طهماسب اول:
۱۴۴	پ - ۲ مهمترين امراي استاجلو در زمان شاه طهماسب اول:
۱۴۷	پ - ۳ مهمترين امراي تكلو در زمان شاه اسماعيل دوم و شاه محمد خداينده:
۱۴۸	پ - ۴ مهمترين امراي استاجلو در زمان شاه اسماعيل دوم و شاه محمد خداينده:
۱۵۰	پ - ۵ مهمترين امراي تكلو در زمان شاه عباس اول:
۱۵۱	پ - ۶ مهمترين امراي استاجلو در زمان شاه عباس اول:
۱۵۵	پ-۷ شجره نامه از شيخ صفي الدين تا شاه عباس اول
۱۵۶	پ-۸ نقشه ها
۱۵۸	منابع و مآخذ

چکیده

دو طایفه تکلو و استاجلو از مهمترین طوایف قزلباشی بودند که بنیان نظامی دولت صفویان را تشکیل می دادند. این دو طایفه جزو اولین طوایفی بودند که با همه افرادشان به شاه اسماعیل اول پیوستند و در تشکیل دولت صفوی نقش مهمی را ایفا نمودند. آنها علاوه بر نقشی که در تشکیل دولت صفویه داشتند، حضوری مؤثر در مسائل مختلف به ویژه مسائل سیاسی - نظامی دولت صفویه تا زمان شاه عباس اول داشتند به گونه ای که بررسی تاریخ صفویه بدون پرداختن به فعالیت های این دو طایفه ناقص خواهد بود. اگر چه در یک چشم انداز کلی عملکرد این دو طایفه در راستای تقویت موقعیت دولت صفوی قابل تبیین است لیکن توجه به منافع قبیله ایی و در مواردی حتی فردی و ورود به جریان های ناهماهنگ با حاکمیت صفویان، موقعیت آنها را تضعیف کرد به گونه ای که با قدرت یابی شاه عباس اول و سیاست های کلان او در کاهش موقعیت قزلباشان، این دو طایفه در معرض قتل عام ها و تسویه حساب ها قرار گرفتند و به تدریج از صحنه سیاسی - نظامی صفویه کنار زده شدند. نظر به اهمیت موضوع عملکرد این دو طایفه در دولت صفویه، این پژوهش با هدف بررسی عملکرد آنها از تشکیل دولت صفویه تا پادشاهی شاه عباس اول تدوین شده و در پی پاسخگویی به این سئوالی اساسی است که: تکلوها و استاجلوها چه نقشی در ساختار سیاسی - نظامی دولت صفویه داشته اند؟

یافته های پژوهش که به شیوه توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر منابع کتابخانه ای بدست آمده، ضمن تبیین عملکرد این دو طایفه در اولین سده عمر دولت صفوی مسائل مختلفی از فعالیت ها و مواضع این دو طایفه را در دوره صفویه عرضه می نماید.

کلید واژه: تکلو - استاجلو - صفویان - قزلباشان - شاه عباس اول

مقدمه

تشکیل دولت صفویه علاوه بر اینکه حاصل فعالیت شیوخ طریقت اردبیل برای کسب قدرت بود، نتیجه همراهی قبایل متعددی بود که از زمان حیدر با عنوان قزلباش در خدمت صفویان قرار گرفتند. با تشکیل دولت صفویه و با گذشت زمان، رقابت بین این قبایل به صورتی جدی دولت صفویه را در معرض تهدید قرار داد. اگرچه سهم خواهی هریک از این قبایل به عنوان عامل اولیه رقابت از همان ابتدای تشکیل دولت صفویه وجود داشت، اما مسائل دیگری همچون شکست شاه اسماعیل در جنگ چالدران و تضعیف موقعیت وی نزد مریدانش، جوانی تهماسب، دخالت زنان، مشکلات جانشینی برای تهماسب و زیاده طلبی برخی از قبایل به ویژه رؤسای آنان، از دلایل اصلی تشدید رقابت بین آنها شد تا جایی که در هر دوره، یکی از این قبایل سعی می کرد دیگری را از صحنه رقابت بیرون کند. در این فرایند رقابت، هر از گاهی، یکی از قبایل موسوم به قزلباش، یگه تاز میدان می شد و پس از چندی، جای خود را به رقیب تازه ای می داد. در میان این قبایل، استاجلوها و تکلوها از قدرتمندترین و متنقدترین آنها محسوب می شدند که در یک دوره یکصدساله در عرصه های مختلف و به ویژه از زمان شاه تهماسب اول تا شاه عباس اول، میدان دار رقابت شدند. رقابت این دو قبیله قدرتمند تأثیر بسیار مهمی در انحطاط این دولت در مقاطعی از این دوره و یا فراهم کردن شرایط اعتلای این دولت در مقاطع دیگر شده است. رقابت های این قبایل باعث شده بود تا اختلافات قبیله ای روز به روز بیشتر شود و این اختلافات، مقدم بر مصالح کشور و دولت شود. به راستی ریشه این اختلافات و دشمنی ها از کجا نشأت گرفته بود؟ و کدام یک از پادشاهان صفوی باعث بیشتر شدن این اختلافات گردید؟ و اقتدار و جاذبه کدام پادشاه، فرصت اختلاف افکنی را از این طوایف گرفت؟ و تأثیر این رقابت ها بین قبایل چه نقشی در انحطاط و اعتلای دولت صفویه داشته است؟

بررسی فراز و فرود این رقابت ها و نتایج حاصله از آن، موضوع این رساله خواهد بود. از نکات مجهول و مبهم این موضوع علاوه بر ضعف محسوس تحقیقات تاریخی در بررسی اختصاصی آن، کم توجهی تحلیل های موجود نسبت به تأثیر نقش قبایل در تحولات دولت صفوی است. در بررسی های صورت گرفته، معمولاً به نقش قبایل در تشکیل دولت صفوی پرداخت شد. اما به تأثیر مداوم فعالیت آنها در انحطاط و یا اعتلای دولت صفوی کمتر توجه شده است. این تحقیق به منظور بررسی تاریخی این موضوع مهم و مورد غفلت واقع شده است، صورت خواهد پذیرفت.

مسئله دیگری که باعث اهمیت این تحقیق می گردد، پرداختن به مسکن و جایگاه اصلی دو قبیله استاجلو و تکلو است. در مورد تکلوها می دانیم که این قبیله از ناحیه تگه در منطقه آناتولی آمده اند

ولی در مورد قبیله استاجلو نظرات گوناگونی گفته شده است که در این پژوهش به این موضوع نیز پرداخته می‌شود.

اطلاعات و مطالبی که در این پژوهش آورده شده است، با استفاده از منابع اصلی تاریخ صفویه و دیگر پژوهش‌های مربوط به این دوران گردآوری شده است. پراکندگی این مطالب در منابع اصلی که گاه با تناقض نیز همراه است و عدم توجه برخی از مورخین به نقش ایلات و قبایل از جمله مشکلاتی است که همواره پژوهشگران با آنها مواجه هستند.

فصل اول
کلیات تحقیق

۱-۱ بیان مسئله

تشکیل دولت صفویه علاوه بر اینکه حاصل فعالیت طریقت اردبیل برای کسب قدرت بوده نتیجه همراهی قبایل متعددی بود که با عنوان قزلباش در خدمت صفویان قرار گرفتند. با تشکیل دولت صفویه و با گذشت زمان رقابت بین این قبایل و به صورتی جدی، دولت صفویه را در معرض تهدید قرار داد. اگرچه سهم خواهی هر یک از این قبایل به عنوان عامل اولیه رقابت از همان ابتدای تشکیل دولت صفویه وجود داشت، اما مسائل دیگری همچون شکست شاه اسماعیل در جنگ چالدران و تضعیف موقعیت او نزد مریدانش، جوانی تهماسب، دخالت زنان، مشکلات جانشینی برای تهماسب و زیاده طلبی قبایل از دلایل اصلی تشدید رقابت بین آنها شد. در این فرایند رقابت، هراز گاهی یکی از قبایل موسوم به قزلباش، یکه تاز میدان می شد و پس از چندی جای خود را به رقیب تازه ای می داد. در میان این قبایل، استاجلوها و تکلوها از قدرتمندترین و متنفذترین آنها محسوب می شوند که در یک دوره یکصد ساله در عرصه های مختلف و از زمان تهماسب اول تا شاه عباس اول، میدان دار رقابت بودند. رقابت این دو قبیله قدرتمند تأثیر بسیار مهمی در انحطاط این دولت در مقاطعی از این دوره و فراهم کردن شرایط اعتلای این دولت در مقاطع دیگر شده است. بررسی فراز و فرود این رقابت و نتایج حاصله از آن موضوع این رساله خواهد بود.

از نکات مجهول و مبهم این موضوع علاوه بر ضعف محسوس تحقیقات تاریخی در بررسی اختصاصی آن، کم توجهی تحلیل های موجود نسبت به تأثیر نقش قبایل در تحولات دولت صفویه است. در بررسی های صورت گرفته معمولاً به نقش قبایل در تشکیل دولت صفویه پرداخته شد، اما به تأثیر تداوم فعالیت آنها در انحطاط و یا اعتلای دولت صفویه کمتر توجه شده است. این تحقیق به منظور بررسی تاریخی این موضوع مهم و مورد غفلت واقع شده است، صورت خواهد پذیرفت.

۱-۲ پیشینه تحقیق

- نقش ترکان آناتولی در تشکیل و توسعه دولت صفوی نوشته فاروق سومر ترجمه احسان اشراقی و محمدتقی امامی که محقق ترک طی یک تحقیق جامع به بررسی نقش و عملکرد قبایل در تشکیل دولت صفوی پرداخته است. در این کتاب ضمن معرفی قبایلی که در به قدرت رسیدن صفویه نقش

داشته اند به بررسی عملکرد آنها و روابط بین آنها در دوره های مختلف اشاره می کند. محقق این کتاب را به بخشهایی تقسیم کرده و در هرکدام از این بخش ها به توضیح در مورد نقش قبایل قزلباش از دوران شاه اسماعیل اول تا شاه عباس اول پرداخته است. این کتاب از جمله کتبی است که در این رساله بیشتر مورد استفاده قرار گرفته است.

- ایران عصر صفوی نوشته راجر سیوری که محقق طی یک تحقیق جامع به بررسی اوضاع ایران در عصر صفوی از آغاز تا پایان پرداخته است. به بیان دیگر این کتاب از زمان به سلطنت رسیدن شاه اسماعیل اول تا زوال و سقوط دولت صفویه را مورد بررسی قرار داده است. در بخشهایی از این کتاب محقق ضمن پرداختن به اختلافات داخلی و رقابتهای قبیله ایی به دوران شاه عباس اول نیز پرداخته است که این قسمتها مرتبط با دوره مورد بحث در این رساله می باشد.

۱-۳ سوال های تحقیق

سوال اصلی: رقابت استاجلوهها و تکلوهها چه تأثیری در انحطاط و اعتلای دولت صفویه از زمان شاه تهماسب اول تا شاه عباس اول داشته است؟

سوال های فرعی:

- ۱- استاجلوهها در سده اول تشکیل دولت صفوی چه نقشی داشتهاند؟
- ۲- تکلوهها در سده اول تشکیل دولت صفوی چه نقشی داشتهاند؟
- ۳- رقابت استاجلوهها و تکلوهها در انحطاط و اعتلای دولت صفویه چه تأثیری داشته است؟

۱-۴ فرضیه های تحقیق

- ۱- چنین به نظر می رسد که رقابت استاجلوه‌ها و تکلوه‌ها از عوامل اصلی بحران در زمان تهماسب اول بوده است.
- ۲- چنین به نظر می رسد که استاجلوه‌ها و تکلوه‌ها در مشکلات جانشینی تهماسب نقش پر رنگی داشتند.
- ۳- چنین به نظر می رسد که استفاده شاه عباس از رقابت بین استاجلوه‌ها و تکلوه‌ها و حذف تدریجی قدرت آنها از دلایل اصلی اعتلای دولت صفوی در زمان شاه عباس اول بود.

۱-۵ روش تحقیق

الف- نوع روش تحقیق :

این تحقیق از نوع تاریخی و به روش توصیفی- تحلیلی انجام خواهد شد.

ب- روش گرد آوری اطلاعات

گردآوری اطلاعات در این تحقیق به روش کتابخانه ای می باشد.

پ- ابزار گردآوری اطلاعات

ابزار گرد آوری اطلاعات در این پژوهش براساس فیش برداری از منابع و مآخذ موجود و استفاده از بانک های اطلاعاتی و منابع الکترونیکی می باشد.

ت- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات :

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات براساس روش تحلیلی توصیفی است.

۱-۶ اهداف تحقیق

- ۱- بررسی نقش قبایل قزلباش در تثبیت، انحطاط و اعتلای دولت صفویه از زمان شاه تهماسب اول تا شاه عباس اول
- ۲- بررسی عملکرد استاجلوه‌ها از زمان شاه تهماسب اول تا شاه عباس اول
- ۳- بررسی عملکرد تکلوه‌ها از زمان شاه تهماسب اول تا شاه عباس اول

۱-۷ اهمیت و ضرورت تحقیق

این تحقیق با استفاده یافته های تاریخی می تواند خلاء تحقیقات تاریخی پیرامون عوامل مؤثر در اعتلاء و انحطاط دولت صفوی را پر نماید. اهمیت این مسئله از آن جهت است که علی رغم اعتبار

دولت صفویه به عنوان دولت وحدت گرا در تاریخ ایران جدید، همچنان نقش قبایل و ایلات و سازماندهی و اعتلاء و انحطاط این دولت قدرتمند مشهود است. قبایل پژوهی و بررسی نقش آنها در تشکیل دولت صفویه مورد توجه برخی محققین بوده و حاصل کار آنها نیز درخور توجه است اما همین بررسی در دوره صفویه مغفول واقع شده است لذا چنین به نظر می رسد که این تحقیق می تواند در صورت انجام درست و دقیق، منجر به تولید یک متن کاربردی برای این موضوع در دوره صفویه شود.

۱-۸ سازماندهی تحقیق

این رساله از چهار فصل تشکیل شده است که هر کدام از این فصل ها دارای بخش هایی می باشد. فصل اول که مربوط به کلیات تحقیق شامل دو بخش است که بخش اول آن مربوط به بیان مسئله، اهداف، سوال ها، فرضیه ها... می باشد و بخش دوم آن معرفی منابع و مأخذی است که در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است. فصل دوم رساله مربوط به پادشاهی شاه طهماسب اول می باشد و نقشی که دو قبیله تکلو و استاجلو در تشکیل دولت صفوی داشته اند را مورد بررسی قرار داده است. در فصل دوم همچنین اطلاعاتی در مورد پیشینه و منشأ دو قبیله تکلو و استاجلو ارائه شده است. فصل سوم حوادث مربوط به وقایع بعد از مرگ شاه طهماسب اول و مسئله جانشینی بین فرزندان وی شرح داده شده است و فصل چهارم که آخرین فصل این رساله می باشد، به دوران پادشاهی شاه عباس اول می پردازد. شاه عباس اول با ایجاد ارتش جدید، درصدد حذف سران قزلباش برآمد و همه آنها را قتل عام کرد و دیگر تا آخر پادشاهی شاه عباس اول دارای مقام و منصب مهمی نبودند. با از بین رفتن این طوایف در این دوران مبحث ما به پایان می رسد. نکته حایز اهمیتی که در این فصول می باشد این است که در پایان هر کدام از این فصل ها قسمتی تحت عنوان بررسی نهایی یا نتیجه گیری نقش تکلویان و استاجلویان در دوره مورد نظر عنوان شده است که مبحث نهایی در هر کدام از این فصل ها می باشد. ضرورت این سازماندهی تحقیق، پیگیری موضوع حول موضوع این دو طایفه در این قرن بوده است. به عبارت دیگر این پژوهش به شیوه حولیات، تنظیم شده به گونه ای که حول محور تکلوها و استاجلوها اقدام به تنظیم فصول شده است.

۱-۹-۱ معرفی منابع و مأخذ

منابع این دوره را ما به سه گروه تقسیم بندی می کنیم. تواریخ سلسله ابی، تذکره ها و تحقیقات و نوشته های جدید که ما مختصری از هر کدام را توضیح می دهیم.

۱-۹-۱-۱ تواریخ سلسله ای

منظور از این منابع تاریخی، کتاب هایی است که با محوریت دولت صفویه نوشته شده است. یکی از ویژگی های دوره صفویه فاصله گرفتن مورخین از نوشتن تاریخ های عمومی و روی آوردن به تواریخ سلسله ای است. این دسته از منابع به عنوان منابع اولیه و مهم تاریخنگاری صفویه محسوب می شوند اگرچه در استفاده از آن ها باید مراقب جانبداری های برخی از مورخین بود. در این پژوهش از این دسته منابع استفاده متعددی شده که در ادامه برخی از آنها معرفی می گردد.

۱-۹-۱-۱-۱ تاریخ عالم آرای عباسی^۱

«تاریخ عالم آرای عباسی» تألیف اسکندر بیگ ترکمان، منشی و دبیر شاه عباس اول صفوی، از مهم ترین و مشهورترین متون تاریخی است که اتفاقات و حوادث دوران زندگی خاندان صفویه و پادشاهی سلاطین صفوی را تا پایان سلطنت شاه عباس اول نقل می کند. اهمیت و امتیاز خاص تاریخ عالم آرای عباسی در این است که مؤلف آن خود شاهد و ناظر بسیاری از وقایع و حوادث آن دوران پرهیاهو بوده است و در نتیجه در نقل اخبار و شرح مربوط به آن سوانح، اصل صحت و دقت را رعایت می کند. تاریخ عالم آرای عباسی تنها تاریخ وقایع و حوادث نیست، کتابی است که در آن به مباحث و مسائل اجتماعی کم و بیش توجه شده است. فایده مهمی که از این منبع مهم حاصل می شود مربوط به طوایف و قبایل و عشایر ساکن در آن زمان است که امور دولتی و سپاهی غالباً در دست آنان بوده و مناصب دیوان بیگی و امیرالامرای و وزارت و وکالت به آنان اختصاص داشته است. این اطلاعات با ارزش، در تحقیقات و پژوهش هایی که مربوط به طوایف قزلباش است، مورد استفاده بسیار قرار خواهد گرفت.

جلد اول کتاب عالم آرای عباسی، مربوط به سلسله نسب خاندان صفوی و شرح همه پادشاهان قبل از شاه عباس اول می باشد. و جلد دوم آن مربوط به دوره شاه عباس اول به بعد می باشد. اطلاعات با ارزش جلد اول به خصوص مطالب مربوط به طوایف قزلباش و اسامی امراء آنها، شرح به قدرت

۱- اسکندر بیگ، ترکمان، تاریخ عالم آرای عباسی، جلد اول، تهران: موسسه انتشارات امیرکبیر، چاپ دوم، ۱۳۵۰.